ПЕДАГОГІКА

УДК 37(4/9): [378.018.8:373.5.011.3-051:5]

Віталій Гончарук

(Умань, Україна)

ПРОГРЕСИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У наш час актуальною є проблема оптимізації взаємодії людини і природи за рахунок підвищення рівня екологічної культури особистості. У статті розглянуто сучасні принципи формування екологічної культури студентів природничих спеціальностей у закладах вищої освіти. Зроблено акцент на важливості професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей, основою якої є екологічна культура. Проаналізовано погляди вчених на специфіку формування екологічної культури студентів у процесі професійної підготовки за кордоном.*

Ключові слова: *екологічна культура, екологічні знання, екологічне виховання, екологічна етика, екологічний світогляд, учитель природничих спеціальностей.*

Summary. *Nowadays the problem of the optimization of interaction between human and nature by increasing the level of environmental culture of the individual is a matter of current interest. The article deals with modern principles of ecological culture formation of natural sciences students in higher education institutions. The importance of professional training for future natural sciences teachers, based on the ecological culture is emphasized. The views of scientists on the specific character of ecological culture formation of students in the process of professional training are analyzed. Such training is carried out during classroom learning on natural sciences as well as during various extracurricular environmental activities abroad.*

Key words: *ecological culture, ecological knowledge, ecological upbringing, ecological ethics, ecological worldview, teacher of natural specialties.*

У документах провідних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Європейської Комісії тощо) потенціал учительського корпусу регламентується основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможності освіти на світовому ринку праці, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін. Вивчення досвіду професійної підготовки педагогів у розвинених зарубіжних країнах відкриває нові можливості для удосконалення системи неперервної педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору. Значний науковий інтерес становлять прогресивні здобутки країн, що демонструють високий рівень професійної підготовки педагогів, відповідно до світових стандартів; мають багаті історичні традиції освіти, що сприяє їх провідній ролі у галузі науки і освіти на регіональному і глобальному рівнях; накопичили значний досвід у галузі професійної підготовки педагогів у нових соціокультурних умовах.

Окремі аспекти професійної підготовки вчителів в Англії розглядають Н. Авшенюк, Ю. Алфьорова, Г. Андреєва, Ю. Кіщенко, О. Леоньтєва, О. Матвієнко, Л. Пуховська. Проблеми реформування вищої педагогічної освіти в Англії (кінець 80-х – початок 90-х років XX ст.) проаналізовано А. Паріновим.

В умовах реформування вищої освіти в Україні необхідний ретельний перегляд змісту професійної підготовки педагогічних кадрів, адже саме вчитель формує особистість майбутніх фахівців, готує їх до дорослого життя. Сучасний ритм і стиль життя диктує потребу в екологізації мислення, людської діяльності, професійної зокрема. Завдання сучасної вищої школи – не стільки сформувати у студентів теоретичні екологічні знання, скільки виховати культуру взаємовідносин із довкіллям, виробити стійкі екологічні переконання. Саме тому необхідною є система підготовки й перепідготовки кадрів для

здійснення як обов'язкової, так і додаткової, зокрема позашкільної, екологічної освіти. Проблемі екологічної освіти присвячена низка праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, формування екологічної культури та екологічного мислення досліджували С. Глазачев, М. Дробноход, В. Крисаченко та ін.; формування екологічної компетентності – О. Познанська, Н. Пустовіт та ін.

Британська система освіти має міжнародне визнання, а її навчальні заклади є взірцем упровадження інноваційних технологій. На початку XXI століття в Україні гостро постало завдання вдосконалення підготовки педагогічних кадрів. Тому поєднання здобутків української педагогічної науки і зарубіжного досвіду є перспективним шляхом успішного оновлення системи підготовки вчителів України до екологічного виховання молоді.

Зміст освіти як педагогічно адаптований соціальний досвід базується на таких фундаментальних принципах, як учень, суспільство і структурований зміст навчального предмета. Він вибудовується сьогодні для задоволення як індивідуальних, так і соціальних вимог. Розвиток змісту освіти школи у Великій Британії є логічним в умовах зміни цивілізаційної парадигми від індустріального суспільства до інформаційного.

Крім професійної складової, зміст освіти на етапі старшої школи включає компонент, що складається з предметів на вибір (академічних або вузькоспеціалізованих). У Великій Британії спостерігається також тенденція розвитку модульних програм навчання, що дають змогу учням обирати комбінації предметів на різних рівнях. Наприклад, хоч усі учні повинні вивчати рідну мову і математику, зміст і обсяг знань предмета можуть варіюватися відповідно до спеціалізації та здібностей учнів. Виховання у сучасній школі – процес досить суперечливий: з одного боку, в ній зберігаються традиції авторитарного виховання, з іншого – поширюються тенденції, пов'язані з розвитком самостійності, гуманності й культури особистості. На противагу педагогічному авторитаризму розвиваються тенденції гуманістичного виховання: зростає прагнення забезпечити комфортну психологічну атмосферу,

коли заохочуються успіхи дітей, їхня пізнавальна та творча активність, нахили й інтереси.

У Великій Британії у процесі підготовки вчителів приділяється увага екологізації навчального процесу. Крім того, навчальними планами передбачені окремі навчальні дисципліни екологічного спрямування. Так, студенти – майбутні учителі біології в Роемптонському університеті (Roehampton University) вивчають такі дисципліни: «Екологія», «Лісова екологія», «Фізіологія навколишнього середовища», «Екосистеми», «Захист людини» (на їх вивчення відводиться 19 % від загальної кількості годин, передбачених навчальним планом); у Лідському університеті (Leeds University) – «Екологія», «Розвиток екології», «Наука про екологію», «Захист навколишнього середовища» (21 % від загальної кількості годин); в університеті Глазго (Glasgow University) – «Екологія», «Лісова екологія», «Наука про екологію», «Молекулярна екологія», «Екологія та охорона навколишнього середовища», «Аналіз навколишнього середовища», «Менеджмент навколишнього середовища» (35 % годин) [3, с. 170–172].

За ствердженням О. Бондар та Т. Саєнко, незважаючи на те, що у США відсутній федеральний стандарт екологічної освіти, у багатьох штатах вона є обов’язковою. Попри це, екологічна освіта розглядається не як абстрактне явище, а як конкретна діяльність, зокрема увага акцентується на регіональному, краєзнавчому матеріалі. Перевага надається дослідницькій роботі, дослідженню екологічних проблем своєї місцевості, а не теоретичному матеріалу [2].

Заслуговує на увагу досвід Мозирського державного педагогічного університету імені І. Шамякіна (Білорусь) з екологічної підготовки студентів, де на вивчення дисциплін екологічного спрямування виділена значна кількість годин. Так, на біологічному факультеті здійснюється підготовка студентів за спеціальністю «Біологія. Охорона природи». Вони опановують такі навчальні дисципліни: «Природокористування» (66 год. на 2 курсі, 196 год. на 3 курсі, 170 год. на 4 курсі), «Екологія людини» (136 год. на 3 курсі), «Економіка і керівництво природокористуванням» (52 год. на 3 курсі, 58 год. на 4 курсі),

«Методика викладання охорони природи» (60 год. на 3 курсі, 76 год. на 4 курсі), «Екологія», «Радіоекологія і основи енергозбереження» (160 год. на 4 курсі), «Екологія сучасного виробництва й моніторинг навколишнього середовища» (108 год. на 4 курсі, 86 год. на 5 курсі), «Глобальна екологія» (136 год. на 5 курсі), «Радіоекологія» (58 год. на 5 курсі), «Захист населення та об'єктів від надзвичайних ситуацій», «Радіаційна безпека» (138 год. на 5 курсі). Крім того, навчальним планом передбачена навчальна практика з природокористування й охорони природи, а також з екології [4].

У Великій Британії існує проблема кадрового дефіциту, особливо з предметів науково-природничого циклу (природничі науки, технологія, інженерія і математика). Діє кілька програм залучення в школи непрофесійних педагогів із числа кращих випускників університетів, які не мають кваліфікації педагога. Перш за все, це вчителі програми «Teach First».

У Лондоні працюють понад чотири тисячі учасників цієї програми. До роботи в школах залучаються також відставні військові (програма «Troops for Teachers») і вчителі з інших англомовних країн. Всі вони приступають до роботи не маючи кваліфікаційних свідоцтв, і отримують їх протягом перших двох років роботи в школі, навчаючись на спеціальних курсах, організованих, як правило, на базі самих шкіл.

Педагогічна практика (25 % від загального навчального часу) є обов'язковим елементом педагогічної освіти. В англійській системі підготовки вчителів існує дві форми шкільної практики: традиційна (довгострокова з відривом від занять в коледжі) і серійна (короткострокова без відриву від занять, може тривати півдня, день, тиждень). Педагогічна практика передбачає: відвідування школи з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу, перегляд і аналіз показових уроків, самостійне проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики основна увага студентів спрямована на оволодіння методами планування, організації та управління педагогічним процесом, а також на самореалізацію.

Специфіка підготовки майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти Канади полягає в тому, що студент, починаючи навчання, самостійно орієнтується на перший, другий чи третій рівні освіти; він повинен чітко уявляти, що перехід на наступний рівень освіти можливий лише за умови оволодіння попереднім рівнем; багаторівнева система дає змогу студентам кожні два роки, досягаючи того чи іншого рівня освіти, продовжити навчання, залежно від бажання й освітніх досягнень, або вийти із системи, отримавши диплом про освіту; багаторівнева система дає можливість студентові не лише вибрати рівень оволодіння змістом і закінчити його за визначеним терміном, але й забезпечує право змінити його у процесі навчання.

Підготовку фахівців для освітньої галузі в Канаді забезпечують: університети, університетські коледжі, суспільні коледжі та коледжі системи CEGEP, що функціонують у франкомовній провінції Квебек і впродовж двох років готують абітурієнтів до вступу в університет. Вартість навчання в університетах за напрямом «Педагогічна освіта» в рік становить близько трьох з половиною мінімальних прожиткових мінімумів або одну мінімальну місячну заробітну плату в Канаді, що є цілком посильним майже для кожної канадської родини. Водночас важливо, що майже всі університети на дві третини фінансуються з держбюджету та громадських фондів.

Підготовка висококваліфікованих фахівців екологічного спрямування – одна з провідних ланок задоволення попиту на ринку праці. Успішне вирішення завдань екологічної освіти можливе завдяки оновленому, сучасному навчальному процесу. Професійна ступенева підготовка є підґрунтям освітньо-професійної самореалізації майбутнього спеціаліста і стає неперервним процесом перетворення студента у фахівця, крім того вимагає неперервного удосконалення науково-методичної майстерності викладача [1].

Отже, до прогресивних тенденцій професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей за кордоном віднесемо такі: екологізацію змісту освіти на засадах інтеграції знань (екологія, педагогіка та психологія); активізацію пошуково-дослідницької діяльності студентів із проблем екології й

екологічного виховання; широке впровадження кейс-технологій та ігрових технологій для методичної підготовки; значну увагу приділено практичній підготовці, причому вона спрямована на виховання культури взаємин із довкіллям, вироблення стійких екологічних переконань (проведення практичних робіт, польових практикумів, заходів з утилізації відходів, озеленення територій, рятувальних заходів); волонтерську діяльність; організацію міжнародного екологічного туризму й польових досліджень.

Поряд з використанням усього кращого із вітчизняної системи освіти важливого значення набуває виявлення та осмислення прогресивних ідей зарубіжних інноваційних педагогічних технологій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боголюбов В. М. ПС – освіта в екології: проблеми і перспективи розвитку / В. М. Боголюбов, В. П. Замостян, Г. О. Білявський // Наукові записки НаУКМА : Спец. випуск. – К., 2001, т. 18, частина 2. – С. 418–419.
2. Бондар О. І. Світові тенденції в екологічній освіті / О. І. Бондар, Т. В. Саєнко // Екологічний вісник. – 2006. – № 4. – С. 18–22.
3. Кучай Т. П. Підготовка майбутніх учителів в університетах Великої Британії до екологічного виховання учнів : дис. … доктора пед. наук : 13.00.01 / Т. П. Кучай. – Черкаси, 2009. – 237 с.
4. Рабочий учебный план. Дневная форма получения высшего образования. Мозырский государственный педагогический университет имени И. П. Шамякина (2013/2014 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://biology.mspu.by/

Відомості про автора

Гончарук Віталій Володимирович – викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; тел. 0969297154; goncharuk424@ukr.net; сертифікат: ТАК; про конференцію надійшло запрошення на особисту електронну адресу.